

*О. М. Яценко,
канд. іст. наук, старш. наук. співроб. НБУВ,
пров. наук. співроб. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

**ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У СТАНОВЛЕННІ СИСТЕМИ
ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ, ОСВІТИ І ПРАКТИКИ УКРАЇНИ**

Окреслено основні тенденції та особливості формування системи інформаційно-аналітичного забезпечення освітянської галузі України на сучасному етапі. Висвітлено результати науково-дослідної роботи Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського «Науково-методичні та організаційні засади інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України» (2008–2011 рр.).

***Ключові слова:** інформаційно-аналітичне забезпечення, науково-дослідна робота, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, інформаційно-аналітична діяльність, концептуальна модель, інформаційно-комунікаційні технології.*

Постановка проблеми. Після здобуття незалежності України на шляху відродження національної духовної культури інтенсифікувалися процеси розвитку освіти, пошуку та опанування новітніх правил та норм реалізації педагогічного знання. Важливою складовою сучасної освітянської галузі є її інформаційно-аналітичне забезпечення, яке здійснюється шляхом упровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

Упродовж 2003–2008 рр. колективом ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського розроблено й успішно впроваджено в практику систему науково-інформаційного забезпечення освітянської галузі України, яка складається з трьох напрямів: бібліографічного, реферативного та оглядово-аналітичного [22]. Проблема підготовки та укладання оглядово-аналітичної інформації є найбільш складною й була найменш дослідженою в бібліотеці. Тому основною метою вищезазваної науково-дослідної роботи визначено розвиток науково-інформаційного забезпечення потреб освітянської галузі держави та здійснення чергового етапу розроблення теоретичних, науково-

методичних та організаційних засад інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики в Україні.

Актуальність цієї науково-дослідної роботи полягала у подоланні невідповідності між зростанням ролі педагогічної науки та освіти України у розвитку сучасного суспільства та рівнем їх інформаційно-аналітичного забезпечення. На етапі становлення України як незалежної держави в умовах складного економічного стану і обмеженості ресурсів, виходячи із сучасних завдань задоволення інформаційних потреб користувачів: управлінців, науковців, практичних працівників навчальних закладів різного рівня, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського повинна створити ефективну цілісну систему інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки та освіти. Визначальним засобом вирішення цієї проблеми є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечно-бібліографічні процеси й операції на основі принципово нових підходів щодо підготовки і представлення інформації, формування та використання в бібліотечних установах галузі сучасних електронних інформаційних ресурсів. Одним із головних завдань наукового дослідження визначено необхідність розвитку комп'ютерних бібліографічних та реферативних баз даних й підготовка на їхній основі оглядово-аналітичної інформації.

Успішне здійснення цього завдання потребувало наукового обґрунтування структури, ресурсів, засобів і форм ефективного функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти та практики в умовах інформатизації освітньої й бібліотечної галузей України.

Метою статті є визначення правил і норм формування системи інформаційно-аналітичного забезпечення освітньої галузі в Україні та висвітлення ролі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) у цьому процесі.

Аналіз наукових досліджень. У сучасному бібліотекознавстві все більшого визнання набуває тлумачення бібліотеки загалом як інформаційної

системи, яка концентрує і надає суспільству для користування інформаційні ресурси. З цього погляду вся діяльність бібліотеки є інформаційною, оскільки її головне призначення – бути комунікаційним посередником у соціальній інформаційній комунікації. Водночас, як відомо, процеси застосування комп'ютерів і телекомунікацій мають назву «інформатизація», тому під інформаційною діяльністю бібліотеки розуміють створення електронних каталогів, баз і банків даних та забезпечення дистанційного доступу до віддалених інформаційних ресурсів інших бібліотек, інформаційних центрів і мереж [33, с. 245].

Як вважає Г. М. Швецова-Водка, поняття «інформаційна діяльність бібліотеки» – це забезпечення доступу до інформації, що зберігається в документальних фондах бібліотеки і віддалених інформаційних ресурсах, у вторинно-документальній, безпосередньо документальній і недокументальній формах. Інформаційна діяльність бібліотеки охоплює вторинно-документальну (бібліографічну) діяльність у вигляді створення і надання інформації про документи й надання доступу до інформації, що міститься в них; первинно-інформаційну: подання і видачу документів (або їхніх повних текстів) і надання недокументальної інформації; вторинно-інформаційну: підготовку й видання вторинної фактографічної та концептографічної інформації. Надання доступу до автоматизованих баз даних та інформаційних мереж є складовою кожного із перелічених напрямів інформаційної діяльності бібліотеки [33, с. 245]. Відповідно, формування документних потоків, масивів, ресурсів, фондів, створення інформаційно-пошукових систем, підготовка різноманітних бібліографічних покажчиків, фактографічних довідок, написання рефератів та оглядів, редагування, рецензування і переклад текстів тощо є різновидами інформаційної діяльності.

Вагоме значення у структурі науково-інформаційної діяльності має її складовий елемент – інформаційно-аналітична робота. Зростання потреб суспільства, накопичення документної інформації, формування метатекстового простору інформаційних систем, необхідність оброблення інформації та

включення її до системи соціальних комунікацій зумовили розвиток аналітичного компонента в діяльності бібліотек [13, с. 109].

Питанням суті інформаційно-аналітичної діяльності та її напрямів, розроблення інформаційних технологій, створення аналітичних центрів різного рівня, підготовки оглядово-аналітичних документів присвячені дослідження Д. І. Блюменау [2], Н. І. Гендіної [6], Г. Ф. Гордукалової [7; 8], І. О. Давидової [12], І. С. Мелюхіна [19], В. І. Онопрієнко [20], Е. П. Семенюк [23], С. С. Терещенко [30], М. М. Тихомирова [31]. У вивченні проблем інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки особливо важливими є наукові роботи українських вчених В. М. Горового [9], В. О. Ільганаєвої [14; 15], Г. В. Сілкової [25; 26], М. С. Слободяника [27], М. Б. Сороки [29].

Останнім часом у вітчизняній літературі дедалі частіше до поняття «інформаційно-аналітична діяльність» відносять результати оглядово-аналітичної діяльності, процеси підготовки інформаційних документів та засоби для їх створення [25, с. 16], при цьому цей термін не є чітко визначеним. Крім того, як доводить аналіз фахової літератури [1–4; 6–8; 21; 23–26; 28; 30; 31], дискусійним залишається питання визначення місця та ролі бібліотек в інформаційно-аналітичному процесі.

Слід зазначити, що інформаційно-аналітична діяльність загалом і бібліотек зокрема розглядається у двох контекстах. Перший – це погляд на інформаційну аналітику як на один із напрямів консалтингової діяльності («консалтинговий підхід») [1; 21; 30–31]. Другий підхід ґрунтується на розгляді інформаційно-аналітичної діяльності як складової інформаційної [6–8; 25; 26; 28; 29]. При цьому серед представників цього погляду існує головна суперечність у визначенні місця та ролі бібліотек в інформаційно-аналітичному процесі.

Як зауважує О. М. Кобелев [15, с. 120–121], в Україні ще в середині 1990-х рр. опубліковано фундаментальні дослідження, в яких закладено основи розгляду інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек саме в ракурсі оптимізації управління бібліотечною галуззю, оскільки, як відомо,

інформаційно-аналітична діяльність є важливою складовою сучасної управлінської діяльності [21; 23; 30–31]. Йдеться про монографії В. О. Ільганаєвої [14] та М. С. Слободяника [27], у яких дослідження стану й перспектив розвитку структури та функцій наукової бібліотеки ґрунтується на когнітивній парадигмі розвитку бібліотечного соціального інституту загалом й окремих його складових. У праці І. О. Давидової [12] саме інтелектуалізація бібліотечної діяльності розглядається як один із найважливіших чинників і напрямів інтенсифікації інформаційного потенціалу книгозбірень. Усе це дає можливість констатувати наявність об'єктивних передумов для розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек.

Інструментальною частиною інформаційної аналітики в бібліотечній діяльності стають інформаційні технології. За висловом В. О. Ільганаєвої, бібліотечна діяльність стала за характером індустріальною, за формою організації – науково-інтелектуальним виробництвом, за методами – інформаційно-аналітичною і когнітивною. Головним призначенням останньої є виокремлення якісно нової інформації та знань, а також створення систематизованої інформації для прийняття рішень на різних рівнях буття людини – особистому, колективному, суспільному [13, с. 111–112].

Основна частина. Головною метою проведеного ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського дослідження є виявлення, визначення й обґрунтування теоретичних, методичних та технологічних основ системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України.

Відповідно до мети НДР у 2008–2011 рр. бібліотекою реалізовано такі завдання:

– вивчено й узагальнено світовий та вітчизняний досвід підготовки та формування інформаційно-аналітичних масивів, насамперед електронних науково-інформаційних ресурсів;

– виявлено, визначено й обґрунтовано сутність, принципи, структуру, зміст і функції інформаційно-аналітичного забезпечення бібліотекою;

- визначено науково-методичні та організаційні засади системи інформаційно-аналітичного забезпечення галузі;
- розроблено концептуальну модель системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки та освіти в Україні;
- опрацьовано технологію інформаційно-аналітичної обробки галузевої інформації на центральному та регіональному рівнях;
- здійснено джерелознавчі та методичні розробки, підготовлено праці з актуальних питань задоволення фахових інформаційних потреб управлінців і практиків освітянської сфери документографічною, фактографічною (реферативною), оглядово-аналітичною інформацією.

Теоретичною основою дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних науковців: Д. І. Блюменау [2; 3], О. А. Гречихіна [11], М. С. Слободяника [27], Г. М. Швецової-Водки [32] та інших, присвячені науковому обґрунтуванню системи бібліотечно-інформаційного забезпечення.

Аналітична функція була притаманна роботі бібліотеки з моменту її оформлення в окрему сферу соціальної діяльності. Аналітичний компонент наявний у таких бібліотечних операціях:

- складання бібліографічного опису;
- систематизація книжково-документного потоку;
- каталогізація, індексування рукописів та друкованих видань;
- класифікація документів на основі певних наукових схем;
- анотування, реферування документальних джерел;
- бібліографічна евристика;
- підготовка відібраної інформації та ін. [13, с. 112].

Практика показує, що останнім часом поряд із заявками на певну літературу, користувачі звертаються до бібліотечних працівників із проханням зорієнтувати в літературі чи в масиві електронної інформації, запропонувати тематичну підбірку, на науковому рівні зробити огляд видань, основних ідей, думок із даної проблеми, простежити еволюцію розвитку проблеми, виявити певні закономірності, окреслити на базі аналізу великого масиву інформації

певне вузькоспеціальне питання тощо. Як правило, сьогодні над обслуговуванням цих запитів користувачів у більшості бібліотек вже працюють спеціальні інформаційно-аналітичні структури, комп'ютерні центри тощо. Створювані відповідно до запитів насамперед нових груп користувачів бібліотек, такі підрозділи швидко стали органічною складовою загальної системи бібліотечного обслуговування, ефективно займаючись структуруванням та аналізом великих масивів електронної інформації, формуванням баз даних з актуальних питань суспільного розвитку, економічних перетворень (тобто аналізом періодики, нової монографічної літератури), введенням в обіг знань, що зберігаються у фондах бібліотек, інформаційною підтримкою наукових досліджень [10, с. 10].

Інформаційно-аналітичне забезпечення необхідне там, де є великі інформаційні потоки, які потребують опрацювання. Тому важливим є відбір джерел інформації, котрі будуть використовуватися для аналізу. Перевага віддається власним базам даних, в яких інформація повинна бути впорядкована, добре структурована для подальшої аналітичної обробки. Чим більше сторонньої інформації, тим складніше працювати з інформаційними масивами [19].

Специфіка інформаційно-аналітичних досліджень полягає у тому, що вони потребують пошуку й опрацювання не окремих документів, а вихідної інформації, що відповідає інформаційним потребам користувача. Тому результатом інформаційно-аналітичної діяльності є формування інформаційної моделі проблеми (теми запиту користувача інформації). Такі завдання виконують інформаційні документи, що містять оглядову інформацію [25; 26; 29, с. 30–31].

Проте одній бібліотеці важко справитися з опрацюванням та аналізом величезних масивів інформації. Для вирішення цієї проблеми все більше бібліотечних установ переходять на якісно нові технології, пов'язані з інформаційно-комунікаційними процесами, в основі яких – корпоративна обробка даних. Один зі шляхів вирішення проблеми на сучасному етапі – створення спільних бібліотечних інформаційних ресурсів. Корпоратизація дає

змогу вирішувати її на якісно новому рівні, що вимагає нового підходу до співробітництва бібліотек, новітніх форм його організації, фінансування, кадрового забезпечення.

Накопичення інформаційних ресурсів та організація доступу до них, моніторинг, підготовка оглядово-аналітичних документів, бібліометричні спостереження, виявлення закономірностей розвитку і діагностика інформаційних об'єктів, формування інформаційних моделей, створення рубрикаторів, навігаторів у мережі – процес і результат сучасної бібліотечної аналітики. Але все це є тільки початковим рівнем інформаційно-аналітичної роботи в межах нової аналітики, котра відображає зовсім інший рівень бібліотечної діяльності, що свідчить про найвищий рівень її розвитку [13, с. 113].

Таким чином, актуальність інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек зумовлена процесами інтелектуалізації суспільної діяльності, формуванням потреб приймати оптимальні рішення на різних рівнях суспільної організації буття людини, актуалізацією інформаційних ресурсів суспільства та підвищенням вимог до діяльності бібліотек як елемента інформаційної інфраструктури суспільства [15, с. 118]. Метою інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки є створення системи інформаційної підтримки базової діяльності користувачів інформації та інформаційне забезпечення управлінських рішень. Основним засобом виконання цих завдань є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечно-бібліографічні процеси й операції, започаткування та розвиток комп'ютерних бібліографічних, реферативних баз даних, накопичення інформаційних ресурсів та організація доступу до них, підготовка на їхній основі оглядово-аналітичної інформації, що дає змогу систематизовано, концептуально та узагальнено оцінити стан галузі (досягнутий рівень, тенденції та перспективи розвитку, організаційно-економічну ситуацію тощо).

Ефективне управління освітою на сучасному етапі може бути побудовано тільки на актуальних, конкретних, теоретично обґрунтованих, постійно оновлюваних даних, які віддзеркалюють суттєві пріоритетні напрями галузі.

Сукупність процесів із підготовки та надання таких даних становить інформаційно-аналітичне забезпечення педагогічної науки, освіти і практики.

Проведений співробітниками бібліотеки аналіз сучасного стану інформаційно-аналітичної діяльності в Україні, зокрема з питань педагогіки та освіти, засвідчив, що вона є ключовою ланкою інформаційної роботи. Але, по-перше, кількість аналітичних служб галузі обмежена (вони наявні в Міністерстві освіти і науки, молоді та спорту України та Інституті професійної освіти Національної академії педагогічних наук України). По-друге, усі інші інституції досить розпорошені і займаються цим питанням не системно, а епізодично. По-третє, усі досліджувані аналітичні підрозділи працюють автономно, за конкретними оперативними чи постійно діючими запитами абонентів. Між ними відсутня координація, зокрема для спільного формування й використання джерельної бази, що створюється в процесі аналітико-синтетичної обробки української наукової літератури, визначення науково-методичних засад, перспектив розвитку тощо. Діяльність усіх проаналізованих установ спрямована на задоволення інформаційних потреб вищих державних, урядових, законодавчих та інших гілок влади. Проте наукова аналітика потрібна й для прийняття управлінських рішень у галузевих, регіональних і місцевих органах влади, а також для обґрунтування значних наукових і соціально-культурних проектів.

Тому все актуальнішою стає організація інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек, яка виявляється в таких їхніх основних функціях, як інформаційна і когнітивна [15, с. 117]. При цьому, якщо інформаційна функція передбачає введення в обіг та організацію інформаційних ресурсів, доступ до інформації, її поширення й обмін, то когнітивна функція забезпечується переважно доступом, аналізом, синтезом і наданням знань, проведенням бібліотекою наукових досліджень. Це пов'язано, по-перше, з тим, що сама соціально-комунікаційна діяльність розглядається як реакція на потребу обробляти, зберігати і передавати знання (що завжди було невід'ємним атрибутом людської діяльності), а сутність бібліотечної діяльності полягає у

забезпеченні доступу до знань; по-друге – із сучасними тенденціями розвитку системи соціальних комунікацій, що в структурно-організаційному плані виявляються в наявності документно-інформаційних і когнітивних структур системи соціальних комунікацій [12; 14; 27].

Разом із тим, основна функція інформаційно-аналітичної діяльності принципово відрізняється від завдань, які вирішують бібліотеки в інформаційному просторі, – кількісні перетворення інформації, інформаційне згортання (бібліографування, анотування, реферування, консолідація великих інформаційних масивів у вигляді баз і банків даних; їх структурне впорядкування; систематизація; предметизація й т. п.). Інформаційно-аналітична діяльність, використовуючи всі можливості бібліотек, активно оперуючи їхніми інформаційними продуктами і послугами, виконує завдання якісно-змістовного перетворення інформації, функціонально перетинаючись з науковою (виробництво нового знання) і управлінською діяльністю [28].

Цією обставиною пояснюється актуальність перетворення бібліотечних закладів із установ, які виконують винятково функцію «скарбниці знань», на наукові установи, котрі шляхом створення відповідних інформаційно-аналітичних підрозділів здатні надавати необхідну владним структурам, іншим замовникам не лише інформаційну, а й аналітичну, прогностичну продукцію. Тобто, поступово бібліотеки, використовуючи власний значний науковий та інформаційний потенціал, мають перетворюватися на своєрідні «фабрики думки», не тільки обслуговуючи читачів, а й надаючи відповідні інформаційно-аналітичні послуги владним структурам, юридичним особам, зацікавленим в отриманні відповідної інформації [5, с. 48], у тому числі з питань педагогіки та освіти.

З огляду на вищезазначене та у зв'язку з тим, що ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського є науковою установою, у межах НДР було розроблено концептуальну модель системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України [16]. Під системою запропоновано вважати інформаційну інфраструктуру, створену ДНПБ України

ім. В. О. Сухомлинського та бібліотеками мережі МОНмолодьспорту України та НАПН України, яка забезпечуватиме розвиток та широкомасштабне застосування інформаційно-комунікаційних технологій до методів та засобів пошуку, збору, опрацювання, збереження інформації з питань педагогіки, психології та освіти; систематизацію наявних знань і формування на їхній основі нових інформаційних матеріалів (оглядово-аналітичних документів) з актуальних проблем педагогіки, психології та освіти, використання їх у процесі управління поточним станом, удосконаленням і розвитком галузі; сприятиме підвищенню ефективності надання комплексу інформаційних послуг для науковців, керівників та фахівців галузі.

Підґрунтям для розроблення концептуальної моделі слугувала науково-інформаційна діяльність ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського за умов взаємодії підрозділів бібліотеки, мережі освітянських бібліотек, створення інфраструктури, баз даних, упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечно-бібліографічні процеси. Запропоновано концептуальні рішення щодо ієрархічної побудови системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України та інформаційної інфраструктури ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Структурно система інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України повинна поєднати процеси й операції з пошуку, опрацювання, збереження галузевого ресурсу на основі утворення бібліографічної та реферативної інформації (аналітичний бібліографічний опис статей із галузевих періодичних та продовжуваних видань та складання на них рефератів); формування та ведення відповідних комп'ютерних БД; моніторинг центральних періодичних видань та електронних інтернет-ресурсів з актуальних проблем педагогіки, психології та освіти і підготовку оглядово-аналітичних документів на основі зібраної інформації для задоволення інформаційних потреб керівництва галузі (МОНмолодьспорту України, НАПН України), науково-дослідних установ НАПН України, вищих

навчальних закладів України, користувачів освітянських бібліотек України та мережі Інтернет.

Підготовлені стандартизовані бібліографічні, реферативні записи, результати моніторингу проходять процеси систематизації, індексування ключовими словами з метою провадження в майбутньому ефективного пошуку, заносяться та зберігаються у відповідних комп'ютерних БД. Процес поповнення новими даними та ведення бібліографічних і фактографічних БД безперервний і чітко розділений за підрозділами ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотеками мережі.

В основі системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України лежить налагодження ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотеками мережі таких процесів, як:

– *корпоративна технологія опрацювання галузевої інформації*, що охоплює:

✓ корпоративну каталогізацію (наповнення електронного каталогу бібліотек – БД «Книги»);

✓ корпоративне укладання аналітичних бібліографічних записів галузевих періодичних та продовжуваних видань (наповнення бібліографічної БД «Періодика»);

✓ корпоративне реферування галузевих періодичних і продовжуваних видань (наповнення галузевої реферативної БД);

– *моніторинг* сучасного стану педагогіки, психології та освіти України за:

✓ матеріалами центральних періодичних видань;

✓ інтернет-ресурсами;

– *пошук, аналіз, порівняння та систематизування* зібраної інформації з актуальних проблем педагогіки, психології та освіти;

– *підготовка оглядово-аналітичних матеріалів* (на основі зібраних даних укладання та видання різних видів оглядових та аналітичних документів), зокрема: *періодичних* (щотижневих, щомісячних, щоквартальних,

щорічних) матеріалів: бібліографічних, реферативних, аналітичних оглядів, дайджестів та інших документів у друкованому та електронному вигляді; *разових документів*: аналітичних записок, аналітичних довідок оглядів стану питання, інформаційних повідомлень, досьє тощо.

Для налагодження та впровадження чіткого функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення фахових потреб освітян увага під час виконання науково-дослідної роботи фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського приділялася розробленню її науково-методичних та організаційних засад.

За час дослідження:

- підготовлено методичні аспекти корпоративного наповнення галузевих бібліографічних та реферативних електронних баз даних;

- розпочато обмін бібліографічних електронних записів із бібліотеками мережі МОН України та АПН України для формування галузевої електронної БД «Періодика» на базі АБІС «ІРБІС»;

- упроваджено технологічні процеси корпоративного наповнення галузевої реферативної бази даних;

- відпрацьовано методика та технологію укладання окремих видів оглядових та аналітичних видань для бібліотечних працівників;

- розроблено науково-методичні рекомендації «Укладання інформаційно-аналітичних документів» та практичний посібник «Укладання оглядових документів»;

- налагоджено технологію моніторингу ЗМІ з проблем педагогіки та освіти, матеріали якого висвітлено на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Нині нагальною потребою розвитку сучасної української педагогічної науки та освіти постає інформаційно-аналітичне забезпечення й опрацювання галузевого документного потоку та розповсюдження на цій основі педагогічної інформаційної продукції і послуг. В умовах щоденного зростання обсягів публікацій документів, статей, монографій педагогічної та освітньої тематики

фактично жодна окрема установа фізично не може виявити, зібрати, вивчити, безпомилково внести до єдиного реєстру наукових праць, зберегти і надалі ефективно використовувати всі первинні та вторинні ресурси. Зважаючи на це, потребою сьогодення є подальше ефективне застосування мережевого проекту корпоративного аналітико-синтетичного опрацювання періодичних видань, формування та наповнення галузевих бібліографічної та реферативної комп'ютерних баз даних із проблем педагогіки, освіти та психології. Слід зауважити, що зазначені вище бази даних, окрім представлення інформації про книжкові видання, розкривають зміст статей із періодичних та продовжуваних видань, збірників наукових праць, матеріалів конференцій тощо. А цей масив документів становить майже дві третини наукової інформації, не відображеної в каталогах бібліотек. Проведення бібліометричних, інформометричних і наукометричних досліджень щодо цих ресурсів дозволяє здійснювати повноцінне інформаційно-аналітичне забезпечення педагогічної науки.

Типовими завданнями інформаційно-аналітичного забезпечення галузі є:

- поточний моніторинг ЗМІ з актуальних проблем педагогіки та освіти; інформаційно-технологічне забезпечення моніторингу конфліктних, кризових і проблемних ситуацій, що дає змогу суттєво скоротити час доведення достовірної інформації про ситуації до відповідних користувачів;
- забезпечення інформаційної підтримки аналізу сучасного стану освітньої галузі, обґрунтування стратегічних планів і програм за допомогою моделей;
- інформаційно-технологічне забезпечення планування, включаючи збір інформації про майбутні події, ведення спеціальних баз даних, створення календарів подій та пам'ятних дат;
- забезпечення інформаційної взаємодії з інформаційно-аналітичними центрами в країні та галузевими органами управління.

Для ефективного функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти та практики в Україні необхідно

забезпечити безперервний процес нарощення, удосконалення та розширення діапазону завдань та методичних схем їх вирішення.

Під час дослідження опрацьовано технологію аналітичної обробки галузевої інформації на центральному та регіональному рівнях. З цією метою на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського розроблено інструкції з питань ведення електронного каталогу (база даних «Періодика») та галузевої реферативної бази даних, підготовлено і впроваджено в практику типовий договір про спільну діяльність освітянських бібліотек України щодо обміну електронними бібліографічними записами.

У рамках НДР ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського організовано та проведено:

– стажування референтів із бібліотек ВНЗ III–IV р. а. педагогічного профілю з питань корпоративного наповнення реферативної бази даних психолого-педагогічної тематики (2009 р.);

– всеукраїнський науково-практичний семінар «Формування єдиного галузевого інформаційного ресурсу шляхом кооперативного аналітико-синтетичного опрацювання документів галузевої тематики» (2011 р.).

Упродовж виконання теми увага приділялася виявленню й опрацюванню документних джерел з метою формування бібліографічних, реферативних й аналітичних матеріалів з актуальних питань педагогіки, психології, освіти. За час виконання НДР (2008–2011 рр.) опрацьовано **322** назви вітчизняних фахових періодичних видань; БД «Періодика» станом на 01.11.2012 р. становить близько **61 399** записів, із них:

- передано бібліотекам мережі понад **14 000** електронних бібліографічних записів;

- отримано від бібліотек означеної мережі більше **5 000** записів.

Зазначимо, що кількість бібліотек-учасниць проекту – **8**.

Упродовж 2008–2011 рр. у межах НДР ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського:

– прореферовано **10 463** статті з **38** найменувань галузевих періодичних та продовжуваних видань, із них:

- бібліотеками мережі – **3 033** статті (7 378 рефератів);

– підготовлено **26 406** рефератів українською, російською та англійською мовами;

– кількість бібліотек-учасниць проекту зросла до **14**.

Для інтенсифікації цієї роботи налагоджуються корпоративні зв'язки з науковими бібліотеками ВНЗ III–IV р. а. педагогічного й інженерно-педагогічного профілю.

За час виконання дослідження здійснено джерелознавчі та методичні розробки, підготовлено праці з актуальних проблем педагогіки та освіти для задоволення фахових інформаційних потреб управлінців і практиків освітньої сфери документографічною, фактографічною (реферативною), оглядово-аналітичною інформацією.

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського удосконалює роботу з укладання оглядових та аналітичних документів у паперовій та електронній формі.

За час виконання НДР:

– підготовлено реферативні огляди для установ НАПН України з оприлюдненням на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського за темами: «Оновлення змісту Державних освітніх стандартів», «Національна рамка кваліфікації», «Проблеми педагогічного проектування», «Інформатизація освіти. Впровадження ІКТ в освітній процес»;

– у 2010 р. започатковано на веб-порталі бібліотеки інформаційно-аналітичний ресурс із питань діяльності педагогів-новаторів України (В. Ф. Шаталов, М. П. Гузик, М. М. Палтишев, Л. Б. Донська), в якому оприлюднено їхні біографії, бібліографію праць, новаторські ідеї та інші матеріали;

– із 2010 р. налагоджено укладання та розміщення на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського щомісячних оглядів висвітлення у ЗМІ України знакових подій в галузі освіти;

– із 2010 р. у журналі «Педагогіка і психологія», який видає НАПН України, започатковано рубрику «Аналітичні огляди публікацій з питань освіти», в якій висвітлюються огляди публікацій із питань реформування освіти за кордоном;

– на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з 2008 р. розпочато представлення щорічних аналітичних оглядів про результати наукової діяльності установ НАПН України;

– розроблені аналітичні огляди з актуальних психолого-педагогічних питань для МОНмолодьспорту України та систематично здійснювалося інформаційно-аналітичне забезпечення керівництва НАПН України шляхом підготовки аналітичних довідок.

Учасники НДР оприлюднювали результати НДР та, зокрема корпоративної взаємодії у створенні галузевої реферативної інформації у фахових виданнях, виступах на конференціях і на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

На жаль, нині у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення галузі є низка невирішених питань, які є актуальними і для інформаційно-аналітичного забезпечення інших напрямів людської діяльності. Насамперед, це обмеженість фінансування. По-друге, відсутність на галузевому рівні прийнятого і дієвого концептуального системного підходу до розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення як складової системи прийняття управлінських рішень. По-третє, відсутність професійних кадрів і недостатній рівень підготовки кваліфікованих інформаційних аналітиків.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що зусиллями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського і бібліотек мережі МОНмолодьспорту України та НАПН України інформаційно-аналітичне забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України поступово удосконалюється: новою інформацією

поповнюються бібліографічні та реферативні галузеві БД, здійснюється моніторинг ЗМІ та Інтернет-середовища, актуалізуються теми оглядів, у підготовці яких використовуються матеріали з розвитку освіти далекого і близького зарубіжжя. Для оприлюднення оглядових і аналітичних документів активно використовуються як портал ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, так і періодичні фахові видання.

Проведені під час дослідження заходи, упроваджені у практичну діяльність ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та мережі бібліотек відповідні технології, процеси та операції є важливими елементами вирішення теоретичних, методичних та організаційних проблем з інформаційно-аналітичного забезпечення освітянської галузі України. Здійснене оптимізує означену діяльність, унормовуючи роботу наукових співробітників, організовуючи процеси зі створення системи інформаційної підтримки базової діяльності користувачів інформації та інформаційного забезпечення управлінських рішень.

Література

1. *Артамонов, Г. Т.* Центры анализа информации / Г. Т. Артамонов, В. М. Чистяков // Итоги науки и техники. Сер. Информатика. – М., 1981. – Т. 6. – С. 5–159.
2. *Блюменау, Д. И.* Информационный анализ и синтез для формирования вторичного потока документов: учеб.-практ. пособие / Д. И. Блюменау. – СПб. : Профессия, 2002. – 240 с. – (Специалист).
3. *Блюменау, Д. И.* Информация и информационный сервис / Д. И. Блюменау. – Л. : Наука, 1989. – 192 с. – (Наука и технический прогресс).
4. *Васильев, А. Г.* Методы анализа научно-технической информации / А. Г. Васильев, В. К. Грецов. – М. : ИПКИР, 1989. – 91 с.
5. *Ворошилов, О.* Інформаційні підрозділи бібліотек в обслуговуванні владних структур: політологічний аспект / Олег Ворошилов // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, НБУВ, Асоц. б-к України. – К., 2002. – Вип. 8. – С. 43–50.
6. *Гендина, Н. И.* Информационная культура личности: диагностика, технология формирования : в 2 ч. / Н. И. Гендина, Н. И. Колкова, Г. А. Стародубова. – Кемерово, 1999. – Ч. 1. – 143 с. ; Ч. 2. – 146 с.
7. *Гордукалова, Г. Ф.* Дорогу осилит идущий: зачем нужна рубрика «информационный анализ»? / Г. Ф. Гордукалова // Библ. дело. – 2003. – № 2. – С. 27–28.

8. Гордукалова, Г. Ф. Мониторинг документального потока для информационной диагностики прогнозируемых объектов : учеб. пособие / Г. Ф. Гордукалова, Л. А. Юдина. – М. : ИПКИР, 1991. – 107 с.
9. Горовий, В. М. Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства / В. М. Горовий ; НАН України, НБУВ. – К. : НБУВ, 2005. – 297 с.
10. Горовий, В. М. Процес вдосконалення бібліотечного обслуговування користувачів у контексті впровадження електронних технологій / В. М. Горовий // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, НБУВ, Асоц. б-к України. – К., 2002. – Вип. 8. – С. 7–13.
11. Гречихин, А. А. Общая библиография / А. А. Гречихин. – М. : МГУП, 2000. – 588 с.
12. Давидова, І. О. Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві / І. О. Давидова. – Х. : ХДАК, 2005. – 295 с.
13. Ільганаєва, В. О. Аналітика в структурі бібліотечної діяльності / В. О. Ільганаєва // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. – Х. : ХДАК, 2008. – Вип. 23. – С. 109–117.
14. Ільганаєва, В. О. Бібліотечна освіта: нова парадигма розвитку / В. О. Ільганаєва. – К. : Ред. журн. «Бібл. вісн.», 1996. – 256 с.
15. Кобелев, О. М. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек як складова нової соціально-комунікативної реальності: до постановки проблеми / О. М. Кобелев // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. – Х. : ХДАК, 2008. – Вип. 23. – С. 117–124.
16. Концептуальна модель системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України / [уклад. О. М. Яценко ; наук. ред. П. І. Рогова] ; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – К. : [б. в.], 2011. – 27 с.
17. Концепція розвитку електронного урядування в Україні [Електронний ресурс] / кер. проекту С. В. Дзюба ; відп. ред. А. І. Семенченко // Міжнародний фонд «Відродження». – Текст. дані. – К., 2009. – Режим доступу: http://www.irf.ua/files/ukt/conception_final.pdf. – Назва з екрана.
18. Кушнарєнко, Н. М. Наукова обробка документів : підручник / Н. М. Кушнарєнко, В. К. Удалова. – 4-те вид., переробл. і доповн. – К. : Знання, 2006. – 334 с.
19. Мелюхин, И. С. Информационно-аналитическая деятельность как она есть / И. С. Мелюхин // Информ. ресурсы России. – 1999. – № 1. – С. 11–14.
20. Онопрієнко, В. І. Інформаційна аналітика в наукознавстві / В. І. Онопрієнко // Наука та наукознавство. – 2006. – № 4. – С. 40–50.
21. Рейльян, Я. Р. Аналитическая основа принятия управленческих решений / Я. Р. Рейльян. – М. : Финансы и статистика, 1989. – 182 с.
22. Рогова, П. І. Роль Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського у формуванні та розвитку системи інформаційних ресурсів для забезпечення вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики / П. І. Рогова, В. І. Лутовинова, Т. В. Добко // Наук. пр. Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В. О. Сухомлинського / АПН України, ДНПБ України

ім. В. О. Сухомлинського. – К., 2008. – Вип. 1 : Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України. – С. 16–36.

23. *Семенюк, Е. П.* Інформаційно-аналітична діяльність у структурі та механізмах соціальної практики / Е. П. Семенюк // Наук.-техн. інформація. – 2003. – № 2. – С. 42–44.

24. *Серов, В. Р.* От оценки технического уровня – к информационной диагностике исследований и разработок / В. Р. Серов // Науч. и техн. информация. Сер. 1, Орг. и методика информ. работы. – 1989. – № 11. – С. 33–38.

25. *Сілкова, Г.* Інформаційно-аналітична діяльність як напрям інформаційної діяльності / Г. Сілкова // Вісн. Книжк. палати. – 1999. – № 3. – С. 15–16.

26. *Сілкова, Г.* Інформаційно-аналітичні дослідження в структурі інформаційних ресурсів / Г. Сілкова // Вісн. Книжк. палати. – 2001. – № 2. – С. 14–15.

27. *Слободяник, М. С.* Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій / М. С. Слободяник. – К. : Ред. журн. «Бібл. вісн.», 1995. – 268 с.

28. *Сляднева, Н. А.* Информационно-аналитическая деятельность: проблемы и перспективы / Н. А. Сляднева // Информ. ресурсы России. – 2001. – № 2. – С. 14–21.

29. *Сорока, М. Б.* Національна система реферування української наукової літератури / М. Б. Сорока ; НАН України, НБУВ. – К. : НБУВ, 2002. – 209 с.

30. *Терещенко, С. С.* Центры информационного анализа, экспертизы, прогнозирования коммерческой деятельности: функции, технология, организационная структура, подготовка кадров / С. С. Терещенко // Науч. и техн. информ. Сер. 2, Информ. процессы и системы. – 1991. – № 5. – С. 4–11.

31. *Тихомиров, М. М.* Роль ситуационных центров в современном мире / М. М. Тихомиров // Информ. ресурсы России. – 1997. – № 4. – С. 56–59.

32. *Швецова-Водка, Г. М.* Документ і книга в системі соціальних комунікацій / Г. М. Швецова-Водка ; Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – Рівне, [б. в.], 2001. – 438 с. : іл.

33. *Швецова-Водка, Г. М.* Інформаційна діяльність бібліотеки: термінологічний підхід / Г. М. Швецова-Водка // Бібліотека. Наука. Культура. Інформація : наук. пр. НБУВ / НАН України, НБУВ, Асоц. б-к України. – К., 1998. – Вип. 1. – С. 242–246.

О. Н. Яценко

Государственная научно-педагогическая библиотека Украины имени В. А. Сухомлинского в становлении системы информационно-аналитического обеспечения педагогической науки, образования и практики Украины

Очерчены основные тенденции и особенности формирования системы информационно-аналитического обеспечения образовательной отрасли Украины на современном этапе. Освещены результаты научно-исследовательской работы Государственной научно-педагогической библиотеки Украины имени В. А. Сухомлинского «Научно-педагогические и организационные основы информационно-аналитического обеспечения педагогической науки, образования и практики Украины» (2008–2011 гг.).

Ключевые слова: информационно-аналитическое обеспечение, научно-исследовательская работа, Государственная научно-педагогическая библиотека Украины имени В. А. Сухомлинского, информационно-аналитическая деятельность, концептуальная модель, информационно-коммуникационные технологии.

О. М. Yatsenko

The V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine in Establishing the Informational and Analytical Provision System of Pedagogical Science, Education and Practice of Ukraine

The author outlines the main tendencies and peculiarities of formation of the system of informational and analytical provision of education of Ukraine at the modern stage of development. The results of scientific research work of the V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine «Scientific Pedagogical and Organizational Principles of Informational and Analytical Provision of Pedagogical Science, Education and Practice of Ukraine» (2008–2011) are revealed.

Key words: informational and analytical provision, scientific research work, the V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine, informational and analytical activities, conceptual model, informational and communicative technologies.